

20	νιὸ ὑπέγραψα καὶ μα-	22	δημήτριος ποτητάκης ἔγραψα
21	ρτυρῶ	23	καὶ οὕτως μαρτυρῶ

[εἰς τὴν δευτέραν σελίδα]

- 6^η X. 1 1777: αὐγούστιον : 2
 2=ἔλαβα ἀπὸ τὸ σιὸρ κωσταντάκη μάτζαν
 3 διὰ τὰ ὅπιστε μετρητὰ γρ. 220

Verso

- 6^η X. 1 γράμμα ὁ-
 2 που μοῦ ἔκα-
 3 με ἡ μητρυνιά
 4 μου διὰ γρό-
 5 σια 250.

¹ Τὸ κείμενον: μόνη

73

Συμφωνητικὸν κολληγίας

1803, Νοεμβρίου 6

Ἀντίπαρος

Ὁ Νικολάκης Ἀντωνίου Γρυπάρης ἀφ' ἐνὸς καὶ οἱ Γιακουμῆς καὶ Δημήτρης Φαροῦποι ἀφ' ἑτέρου συμφωνοῦν τὰ ἀκόλουθα. Ὁ πρῶτος παραχωρεῖ εἰς τοὺς δευτέρους πρὸς καλλιέργειαν ἐπὶ δέκα ἔτη τὴν εἰς αὐτὸν ἀνήκουσαν νησίδα Φυρά, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι αὐτὸς μὲν θὰ τοὺς ἀγοράσῃ δύο βώδια, θὰ συμβάλῃ εἰς τὰ καταβληθησόμενα ὑπ' αὐτῶν διὰ τὴν ἐκχέρσωσιν ἡμερομίσθια, ἐκεῖνοι δὲ ὅτι θὰ ἐκχερσώσουν τοὺς ἐν τῇ νησίδι ἀγρούς, θὰ βγάλουν τὰ κλαδιά, ἐπιβλέποντες προσωπικῶς, ὥς ἐὰν ᾔσαν αὐτοὶ οἱ ἰδιοκτῆται, τοὺς ἐργάτας καὶ τὴν ὑπ' αὐτῶν ἐκτελουμένην ἐργασίαν, θὰ ἀνοίξουν τὸ πηγάδι, θὰ φυτεύσουν ὀπωροφόρα δένδρα καὶ θὰ ἀνεγείρουν οἰκίαν ἐξόδους τοῦ ἰδιοκτήτου, καταβάλλοντες κατὰ τὴν καλλιέργειαν τὴν ἐπιμέλειαν, ἣν θὰ κατέβαλλον, ἐὰν τὸ κτῆμα ἦτο ἴδιον αὐτῶν. Εἰς ἀντάλλαγμα ὑποχρεοῦνται νὰ παραδίδουν εἰς τὸν ἰδιοκτήτην τὸ ἐν δέκατον τῶν πάσης φύσεως εἰσοδημάτων. Ἐάν τις ἐκ τῶν συμβαλλομένων ἤθελε μεταμεληθῇ, θὰ καταβάλῃ εἰς τὸν ἕτερον ὥς ποινὴν γρόσια ἑκατόν. Ἐφ' ᾧ συνετάχθη τὸ παρὸν εἰς διπλοῦν, ἐξ ὧν ἔλαβεν ἕκαστον τῶν μερῶν ἀνὰ ἓν.

Ὁ ἐκμισθωτὴς Νικόλαος Γρυπάρης εἶναι ὁ υἱὸς τοῦ Ἀντωνίου Γρυπάρη, ὁ καὶ εἰς τὰ ἔγγραφα 50, 59, 66 προσαγορευόμενος, ὥς ἐν τῷ παρόντι τζελεπῆς, Νικολάκης. Οἱ

Φαρούποι είναι άγνωστοι, γεωργοὶ προφανῶς, καταγόμενοι ἐξ Ἀντιπάρου, ὅπου συνετάχθη καὶ τὸ συμφωνητικόν. Τοῦτο εἶναι ἰδιωτικὸν καὶ ἐγράφη διὰ χειρὸς τοῦ Συρίγου (στίχ. 27), ἐκτελοῦντος χρέη μάρτυρος. Διὰ τοὺς ἀγραμμάτους Φαρούπους ὑπογράφει ὁ Ἀναγνώστης Δημάκης (στίχ. 25 - 26), δηλῶν ὅτι οὗτοι συμφωνοῦν μὲ τὸ περιεχόμενον.

Τὸ ἔγγραφον περιέχει σύμβασιν ἐπιμόρτου καλλιεργείας ἢ ἀγροληψίας. Αὕτη ἦτο γνωστὴ τόσον εἰς τὸ ἀρχαῖον βαβυλωνιακὸν ὅσον καὶ εἰς τὸ αἰγυπτιακὸν (F. KOBLER, *Der Teilbau im römischen und geltenden italienischen Recht*, Marburg 1928, σελ. 12 ἐπ.), καθὼς καὶ εἰς τὸ κλασσικὸν ἑλληνικὸν Δίκαιον (Γ. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἱστορία καὶ Εἰσηγήσεις τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου*, Ἀθῆναι 1944, § 107, II, σελ. 856 ἐπ.). Εὐρεῖαν ἐφαρμογὴν ἀποκτᾷ εἰς τὸ μεταγενέστερον δίκαιον τόσον τὸ ἑλληνικὸν (S. WASZINSKY, *Die Bodenpacht, agrargeschichtliche Papyrustudien*, Leipzig u. Berlin 1905, σελ. 153 ἐπ.· L. MITTEIS, *Grundzüge und Chrestomathie der Papyruskunde*, II, 1, Leipzig 1912, σελ. 197 ἐπ.), ὅσον καὶ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον (Γ. Α. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ.· F. KOBLER, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 21 ἐπ.). Ὁ θεσμὸς ἀνεπτύχθη ἐπίσης καὶ κατὰ τὴν βυζαντινὴν περίοδον ἐν Αἰγύπτῳ (H. COMFORT, *Studies in late byzantine land-leases*, Haverford 1939). Εὐρυτάτην ἑκτασιν ἔλαβε κατὰ τὴν μεταϊουστινιάνειον βυζαντινὴν περίοδον (C. E. ZACHARIAE VON LINGENTHAL, *Geschichte des Griechisch-Römischen Rechts*, 3^e Auf., Berlin 1892, σελ. 255 ἐπ.) ὅτε διεστέλλοντο οἱ ἡμισευσταὶ τῶν ἐπὶ μορτῇ μισθούντων τὴν γῆν. Οἱ ἐπὶ μορτῇ καλλιεργοῦντες παρέδιδον κατὰ κανόνα τὸ 1/10 τῶν εἰσοδημάτων εἰς τὸν ἰδιοκτήτην. Ὑπὸ τὴν μορφὴν ταύτην, ἢ ἐπίμορτος ἀγροληψία περιελήφθη εἰς τὸν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὑπὸ τῶν Ἰσαύρων ἐκδοθέντα *Γεωργικὸν Νόμον* (1^η ἐκδόσεως W. ASHBURNER, *The farmers Law* ἐν *The journal of hellenic studies*, 32, 1912, σελ. 68 ἐπ.=ΖΕΠΩΝ, *Jus graecoromanum*, 2, Ἀθῆναι 1931, σελ. 65 ἐπ.), ἡ ἰσχὺς τοῦ ὁποίου ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὰ ὅμοια πρὸς τὸ Βυζάντιον ἔθνη, ὅπως ἀποδεικνύουν, σὺν τοῖς ἄλλοις, καὶ τὰ εἰς δημῶδη ἑλληνικὴν γλῶσσαν περισωθέντα ἐν Ρουμανίᾳ χειρόγραφα (D. C. ARION, *Le Νόμος Γεωργικὸς et le régime de la terre dans l'ancien droit roumain jusqu' à la réforme de Constantin Mavrocordat*, Paris 1929). Οἱ κανόνες αὐτοῦ διεῖπον τὰς παρομοίας σχέσεις ἐπὶ τῆς ἐλευθέρως ἀγροτικῆς ἰδιοκτησίας κατὰ τὴν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας, διότι ὅχι μόνον περιλαμβάνεται εἰς τὴν *Ἐξάβιβλον* τοῦ Κ. ΑΡΜΕΝΟΠΟΥΛΟΥ (ἐκδοσις G. HEIMBACH, Lipsiae 1851, σελ. 829 ἐπ.), ἣτις ὑπῆρξεν εἰς τῶν κωδίκων ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου ἐδίκαζον τὰς μεταξὺ Ἑλλήνων διαφορὰς ἰδίως τὰ ἀνώτερα ἐπισκοπικὰ δικαστήρια, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν σελίδα 459 ἐπ. τῆς ὑπὸ τοῦ ΑΛΕΞΙΟΥ ΣΠΑΝΟΥ γενομένης καὶ τὸ πρῶτον *Ἐνετίησι παρὰ Νικολάφ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωανίνων* ἐν ἔτει 1744 δημοσιευθείσης εἰς ἀπλοελληνικὴν μετάφρασιν αὐτοῦ, ἐπανειλημμένως ἀναδημοσιευθείσης καὶ ἐπανεκδοθείσης. Ὅτι δ' ἐν προκειμένῳ ἐφαρμόζεται κατὰ βάσιν τὸ δίκαιον τοῦτο ἐξάγεται, νομίζω, ἐκ τοῦ ὅτι συμφωνεῖται ὅτι πρέπει νὰ δεκατίζονται, ὡς κα-

θώς, εἶναι τὰ κασίμια (στίχ. 9 - 10). *Κασίμι* ἢ *κασάμι* εἶναι λέξεις τουρκικῆ καὶ σημαίνει «ἀπογραφὴν περιουσιῶν» κατὰ τὸν Μ. ΚΑΛΙΝΔΕΡΗΝ, *Τὰ ἅλντα ἔγγραφα τῆς Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης Κοζάνης 1676-1808*, Θεσσαλονίκη 1951, ἐρμηνεύοντα ἐν σελ. 84 in fine τὴν εἰς τὸ Μπεράτι τοῦ Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Γρηγορίου ἀπαντῶσαν ἐν στίχῳ 185 (σελ. 83) λέξιν ταύτην. Νομίζω ἐπομένως ὅτι ὁλόκληρος ἡ φράσις σημαίνει «νὰ δεκατίζονται ὅπως εὐρίσκονται τὰ εἰσοδήματα», ἥτοι τὰ εἰσοδήματα νὰ διαιρῶνται εἰς δέκα μέρη, ἐξ ὧν ὁ ἰδιοκτήτης νὰ λαμβάνῃ τὸ ἓν. Βλέπε *Ἐξάβιβλον* Κ. ΑΡΜΕΝΟΠΟΥΛΟΥ, μετάφρασιν Α. ΣΠΑΝΟΥ, αὐτόθι, σελ. 462, περὶ *Ἱμοριαρέων*: *Ἐκεῖνος ὁποῦ νὰ πάρῃ χωράφι ἀπὸ τινὰ νὰ τὸ δουλεύσῃ μὲ Ἱμορον, νὰ πέρῃ ἐκεῖνος δεμάτια ἐννέα, καὶ ἐκεῖνος ὁποῦ ἔχει τὸ χωράφι δεμάτι ἓνα (=ἐκδόσεως G. HEIMBACH, Τίτλος I, 21, σελ. 834).*

Οἱ ὑπόλοιποι ὅροι τοῦ συμφωνητικοῦ δὲν ἔχουν σχέσιν μὲ τὸν γεωργικὸν νόμον, δὲν εἶναι οἱ τακτικοὶ ἀλλὰ συμφωνοῦνται ἰδιαίτερος. Ἰδιαίτερος ἐπιθυμῶ νὰ ἐξάρω τὸν ὅρον: *νὰ ἀνοίξου(ν), ὅσα χωράφια, εἶναι, ἀπάνω..... καὶ ὁπότεν εἶναι καιρός, διὰ νὰ (ἀ)νοιχθοῦσι, νὰ ἐβγάλου(ν) τὰ κλαδιά* (στίχ. 7 - 8 καὶ 11 - 13). Καίτοι αἱ ἐργασίαι αὗται εἶναι αὐτονόητοι προκειμένου περὶ ἐπιμεμελημένης καλλιεργείας, ἐκτελουμένης ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου, ἐν τούτοις, πρὸς πρόληψιν ληστρικῆς καλλιεργείας, ἣν συνήθως προτιμοῦν οἱ μισθωταί, διότι τὸ κτῆμα δὲν τοὺς ἀνήκει καὶ προσπαθοῦν μὲ μικρὰ ἔξοδα ν' ἀποκομίσουν μεγάλα κέρδη, τὸ «ξεσκόλωμα» τῶν θάμνων ἀποτελεῖ ἐργασίαν ρητῶς καὶ ἰδιαίτερος συμφωνουμένην. Καὶ ἐπειδὴ αἱ ἐργασίαι αὗται δὲν ἐξετελοῦντο, ἀλλὰ καὶ σήμερον δὲν ἐκτελοῦνται, ἀνὰ πᾶν ἔτος, φαίνεται ὅτι μετεῖχεν εἰς τὰ ἔξοδα ὁ ἰδιοκτήτης, ὅπως ἐνταῦθα. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ σύμπτωσις τῶν ἐνταῦθα πρὸς τὰ εἰς τὴν ἑλληνιστικὴν Αἴγυπτον συμβαίνοντα, ὅπου οἱ μισθούμενοι ἄγροὶ ὤφειλον νὰ τηρῶνται καθαροὶ ἀπὸ χέρσου (P. Ryl. II, 166, στίχ. 27), διὰ *ξύλοκοπίας καὶ ἐμπυρισμοῦ* (PSI, VI, 560)· Μ. SCHNEBEL, *Die Landwirtschaft im hellenistischen Aegypten*, München 1925, σελ. 20 ἐπ.) παρεχομένου πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον δανείου ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου πρὸς τὸν καλλιεργητὴν, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ W. L. WESTERMANN, *Regarding receipts in the Zenon Archiv*, ἐν *Journal of Egyptian Archaeology*, XVI, 1930, σελ. 24 ἐπ., καὶ Τοῦ Αὐτοῦ, *Four double receipts from the Estate of Apollonios*, ἐν *Seminarium Condacovianum*, Prague 1931, σελ. 205 ἐπ., δημοσιευομένων σχετικῶν ἀποδείξεων, συντεταγμένων εἰς διπλοῦν. Ἐν τῷ παρόντι *ξύλοκοπία* συμφωνεῖται (*νὰ ἀνοίξουν..... τὰ χωράφια*), ὁ ἐμπυρισμὸς ὅμως ἀντικαθίσταται διὰ τοῦ *νὰ ἐβγάλου(ν) τὰ κλαδιά*, λόγῳ τοῦ κινδύνου πυρκαϊᾶς, ὅστις δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὴν Αἴγυπτον διὰ λόγους σχέσιν ἔχοντας μὲ τὴν βλάστησιν· καίτοι διὰ τοῦ *ἐβγάλου* δυνατόν νὰ νοῆται καὶ τὸ «πέταγμα ἔξω τῶν κλάδων», μὴ ἀποκλειομένης καὶ τῆς καύσεως αὐτῶν. Ἐξ ἄλλου, ἐνῶ εἰς τὴν Αἴγυπτον τὸ ἀπαιτούμενον χρηματικὸν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ποσὸν παρείχετο ὡς δάνειον, εἰς τὸ παρὸν νομίζω ὅτι ὁ νοικοκύρης ὑπόσχεται νὰ συμμετάσχῃ εἰς τὶς μεροκαματιές. Οὕτως

ἐρμηνεύω τό : καὶ ὑπόσχεται ὁ νοικοκύρης, εἰς τὶς μεροκαματιῆς (στίχ. 14-15), ὅπου προφανῶς λείπει τὸ δεύτερον ῥῆμα. Βλέπε ταβουλαρικὸν γράμμα τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἀφορῶν εἰς κολληγικὴν σύμβασιν, ἐκδιδόμενον ὑπὸ ΣΠ. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἐν Δελτίῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἑθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος, 5, 1896, σελ. 159 ἐπ. ἐν Κ. ΚΑΝΕΛΛΑΚΗ, *Χιακὰ Ἀνάλεκτα*, Ἀθῆναι 1890 (σελ. 67) τοῦ ἔτους 1630 (συμφωνεῖται τὸ τρίτον)· σελ. 394 (σελ. 16) τοῦ ἔτους 1635 (ἀμφίβολον)· ἐν Δ. ΓΡ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ, *Μνημεῖα τῆς Ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων*, 1, 2^α ἐκδ., Ἀθῆναι 1891, σελ. 328, τοῦ ἔτους 1818. Συμβάσεις κολληγίας ἀποτελοῦν ἐπίσης αἱ δημοσιευόμεναι ὑπὸ τοῦ Δ. ΒΑΓΙΑΚΑΚΟΥ, *Μανιᾶται εἰς Ζακύνθον* (Ἀνάτυπον ἐκ τῆς Ἐπετηρίδος τοῦ Ἀρχείου τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τεύχη 5 καὶ 6, 1955, 12 (τοῦ ἔτους 1671), 56 (τοῦ 1707), 64 (τοῦ ἔτους 1709), 65 (τοῦ ἔτους 1709), 84 (τοῦ ἔτους 1715), 85 (τοῦ ἔτους 1715), 86 (τοῦ ἔτους 1715), 87 (τοῦ ἔτους 1717), 88 (τοῦ ἔτους 1717). Ἐπειδὴ πάντα τὰ συμβόλαια ταῦτα εἶναι ἐκ Ζακύνθου πρέπει νὰ ἐξετασθῇ πρωτίστως μήπως τὸ δίκαιον τὸ ὁποῖον ἀκολουθεῖται ἐν αὐτοῖς ἢ ἡ συνήθεια εἶναι ἐνετικά. Ἀλλὰ καὶ τῶν πρώτων εἶναι ἐξεταστέον, ἂν ἀνάγονται πράγματι εἰς τὸ ἐλληνιστικὸν ἢ εἰς τὸ βυζαντινὸν δίκαιον.

Διὰ τοῦ ὅρου ὅτι οἱ μισθωταὶ ὀφείλουν νὰ δουλεύουν τὰ χωράφια μὲ ἐμπιστοσύνη ὥσάν, καὶ ἐδικά τους (στίχ. 19-20) δὲν συμφωνεῖται εὐθύνη αὐτῶν διὰ μὴ καταβολὴν τῆς ἐπιμελείας ἣν καταβάλλουν ἐν τοῖς ἰδίοις (*culpa levis in concreto*) ἀλλ' ἐπηυξημένη, περιλαμβάνουσα πᾶσαν ἀμέλειαν.

Ἐκ τοῦ ἐγγράφου πληροφορούμεθα ὅτι ὁ Νικολάκης Γρυπάρης ἦτο κύριος τῆς νησίδος Φυρὰ ἐκ τοῦ ὅτι ἐν 45 στίχ. 15-17, τοῦ ἔτους 1825, ἡ χήρα πλέον αὐτοῦ Μαρία, συνιστᾷ προῖκα εἰς τὸν μετ' αὐτοῦ υἱὸν αὐτῆς Ἀποστολάκην, ἐπὶ τῷ γάμῳ αὐτοῦ μετὰ τῆς Μοσχουδακιοῦ, θυγατρὸς τοῦ Κωνσταντίνου Ἰωάννου Μπάου τὸ ἥμισυ τῆς ἐπὶ τῆς νησίδος ταύτης κειμένης ἀλυκῆς. Ὅτι ὁ Νικολάκης εἶχεν ἀγοράσει καὶ ἦτο κύριος καὶ τῆς ἐπὶ ταύτης κειμένης ἀλυκῆς, βλέπε καὶ 74.

1 1803 νοε(μ)βρίου 6

2 ἀντίπαρος

3 — διὰ τοῦ παρόντος συμφωνητικοῦ, γράμματος, φανε-

4 ρώ(ν)εται, ὅτι ἐσυνφώνησεν ὁ εὐγενέστατος, κελεπῆς

5 νικολάκης, ἀντωνίου γρυπάρης, μὲ τὸν γιακουμῆ

6 φαροῦπο, καὶ δημήτρη φαροῦπο, διὰ νὰ πᾶνε

7 εἰς τὸ νησὶ φυρὰ, κτῆμα τῆς εὐγενείας του, νὰ

8 ἀνοίξουν(ν), ὅσα, χωράφια, εἶναι ἀπάνω, νὰ τὰ ἀν(α)-

9 λάβουν(ν), καὶ νὰ τὰ καλλιεργοῦ(ν), καὶ νὰ δεκατίζονται

10 ὥς καθώς, εἶναι τὰ κασίμια, καὶ ὑπόσχεται ἡ εὐ-